

NOTAT

Til Oslo tingrett

Fra Frode Elgesem pva AUF

Dato 2. februar 2012

Ansvarlig advokat Frode Elgesem

NOTAT VEDRØRENDE SØKNADER OM TILLATELSE TIL Å FILME UNDER HOVEDFORHANDLING

1 BAKGRUNN OG FORMÅL

Bakgrunnen for notatet er henvendelse av 7. desember 2011 fra Norsk Presseforbund og Norsk Redaktørforening ("**Pressen**") som ber om unntak fra forbudet i dl § 131a i forbindelse med hovedforhandlingen i 22. juli saken samt henvendelse av 20. desember 2011 fra Domstoladministrasjonen ("**DA**") hvor det søkes om tillatelse til filmopptak (lyd og bilde) av hovedforhandling i ovennevnte sak.

Formålet med dette notatet er å gi en oversikt over rettstilstanden som grunnlag for de standpunkter AUF har inntatt til begjæringene. Avslutningsvis gis en oppsummering av AUFs posisjon.

2 KORT OM SØKNADENE

2.1 Pressens søknad

I søknaden fra Pressen spesifiseres at man søker "*på vegne av alle medier*". Søknaden angir å gjelde "*alle former for opptak og overføring*", herunder lydopptak og opptak for radio og fjernsyn, til sending på nettbasert kringkastning etc.

Pressen mener det er åpenbart at retten må gi tillatelse til filming, bl.a. på bakgrunn av at lovens vilkår er oppfylt og de føringer som foreligger for å gi tillatelse i det som kalles "mindre" saker enn nærværende sak. Pressen fremhever viktigheten av dokumentasjon for ettertiden og det faktum at retten selv skal filme for å overføre til andre rettssaler, som grunnlag for at filming er nødvendig og ikke vil være unødig forstyrrende.

Pressen vil imidlertid samtykke til begrensninger for å få tillatelse, og disse er gjengitt på brevets side 3.

2.2 DAs søknad

Søknaden fra DA er meget kort og henviser kun til at det er av betydning å ha "*dokumentasjon for ettertiden ... i denne spesielle straffesaken*". DA ønsker å gjøre filmopptak av forhandlingene i sin helhet, og ser for seg at opptakene overlates til "*en passende arkivinstusjon (Nasjonalbiblioteket e.l.)*" for oppbevaring og forvaltning.

DA gir ingen konkrete føringer på hvordan man tenker seg opptakene gjennomført, men legger til grunn at dette kan avklares i samarbeid med tingretten.

3 REGELVERKET

3.1 Lovtekst og forskrift

Hovedregelen knyttet til film og lydopptak under rettsforhandlingene fremkommer av domstolloven (dstl.) § 131a første ledd. Her står det; *“Under forhandlingene i straffesaker er fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn forbudt”*.

Etter bestemmelsen andre ledd, kan unntak gjøres dersom *“særlige grunner taler for det”*. Det er retten som treffer beslutningen. Forutsetningen for at unntak fra forbudet tillates, er at filmopptak og lignende ikke kan antas å ha *“uheldig virkning”* for behandlingen av saken og heller ikke *“andre hensyn”* taler avgjørende imot. Vilkåret for å gi tillatelse er således strengt. Reguleringen tar i hovedsak sikte på overføring eller opptak av selve forhandlingene i større utstrekning. Det følger av kommentarutgaven til Domstolloven (Anders Bøhn) side 400 at: *“Kortvarige reportasjeinnslag før rettens medlemmer kommer inn til fram til kort etter at administrator innleder forhandlingene, tillates i mange tilfeller”*. Vi oppfatter imidlertid at begjæringene gjelder mer langvarige opptak.

Det er også gitt en forskrift med hjemmel i dstl. §131a; F15.11.1985 nr. 1910 *Forskrift om fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn under hovedforhandling i straffesak* (“forskriften”).

Forskriftens § 3 angir i hvilke tilfeller retten kan tillate fotografering eller opptak under hovedforhandling. Det er for det første dersom fotograferingen eller opptaket skjer i undervisningsøyemed. For det andre dersom saken har betydelig offentlig interesse, eller for det tredje hvis det foreligger andre særlige grunner. Forskriften oppstiller videre naturlig nok tilsvarende skranker som dstl. §131a men spesifiserer også at filmingen ikke må medføre *“urimelig belastning”* bla. for *“andre berørte som deltar i saken”*, herunder da fornærmede.

Før tillatelse gis, skal partene ha anledning til å uttale seg, jf § 131a og forskriften § 2. Tingretten har i vår sak innkalt til et møte om spørsmålet. Det er varslet at partene vil få mulighet til å gi sine skriftlige kommentarer til spørsmålet etter møtet.

Forskriftens § 4 gir retten anledning til å fastsette de nærmere vilkår for hvordan opptaket skal gjennomføres, for eksempel at opptak bare skal kunne skje under bestemte deler av hovedforhandlingen.

3.2 Forarbeider

I NUT-1969-3. Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker fra Straffeprosesslovkomiteen uttaler komiteen på side 378;

“Komiteen mener at utgangspunktet bør være at det i straffesaker er forbudt å fotografere eller gjøre opptak for radio eller fjernsyn, men at det ville være å gå for langt å innføre et absolutt forbud mot fjernsynsopptak m.v. slik som det er gjort i den tyske lov. Man må nok regne med at pågangen fra fjernsyn og radio etter hvert kan bli sterkere enn den er i dag, slik at det er grunn til å følge en restriktiv kurs i de spørsmål det her gjelder, men det synes rimelig å åpne en viss adgang for retten til under hovedforhandlingen å dispensere fra forbudet i særlige tilfelle, f.eks. hvor det gjelder opptak i undervisningsøyemed eller beregnet på et historisk arkiv. [...]

[Det]kan det ikke være avgjørende om partene selv ønsker en slik form for publisitet, og retten bør derfor kunne nekte å dispensere fra forbudet uten hensyn til om partene samtykker i opptaket. ”

Komiteén forutså altså at presset fra mediene kunne øke, og var allerede ved vedtakelsen klar på at det var nødvendig med en restriktiv linje hva gjelder filming i rettssalen. Dette er et støttemoment ved tolkningen av hvor strengt man skal praktisere hovedregelen i dstl. §131a, uten at uttalelsen kan ha avgjørende betydning ved rettens vurdering.

I forlengelsen av dette har imidlertid Pressen i sin søknad vist til Innst. O. nr. 37 (1980-81) side 41 der Komiteen mener at unntaket ikke bør tolkes *”for snevert”*.

3.3 Rettspraksis

Det er sparsomt med rettspraksis knyttet til de rettslige vurderingene av hva som skal til for at *”særlige grunner”* foreligger, mao. når filming kan tillates.

Pressen har imidlertid i sin søknad side 2 vist til en rekke saker der unntak fra forbudet i dstl §131a har blitt akseptert i ulike former.

Den avgjørelse fra rettspraksis som kan synes mest relevant for vår sak er Høyesteretts kjennelse i Rt. 2001 side 568. Avgjørelsen gjelder tingrettens avslag på P4s søknad om å få tillatelse til å kringkaste opptak fra hovedforhandlingen i *”Orderudsaken”*. P4 påberopte seg bl.a. offentlighetsprinsippet i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) som grunnlag for at slik kringkastning måtte tillates. Høyesterett konkluderte med at offentlighetsprinsippet i EMK skal sikre den demokratiske kontroll med domstolene og ikke publikums informasjonskrav. Kontrollen ble ansett tilstrekkelig ivare tatt gjennom bestemmelsene om åpne dører under hovedforhandlingen og referatfrihet¹. Kjæremålsutvalget uttaler på side 572 at man ikke finner støtte *”i EMDs eller kommisjonens praksis for å tolke retten til ytringsfrihet slik at den gir rett til opptak for radio eller fjernsyn under forhandlingene av en straffesak”*. Spørsmålet ble bragt inn for EMD som avviste anken i avgjørelse fra 6. mai 2003.

I Høyesteretts avgjørelse inntatt i Rt. 2003 side 593 (Valebrokk-kjennelsen) var spørsmålet om forbudet i dstl. § 131a var overtrådt ved at TV2 filmet og sendte opptak av Viggo Kristensen i rettssalen rett etter at han fikk opplest dommen. Høyesterett kom til at domstolloven § 198, jf § 131a isolert sett var overtrådt. Imidlertid, siden filmopptakene belyste vesentlige sider av straffesaken mot domfelte, fant Høyesteretts flertall at offentliggjøringen var vernet av EMK art 10. Her forelå det altså grunnlag for å benytte seg av unntaksbestemmelsen. I premiss nr. 33 fastslår Høyesterett at *”Formålet med forbudet er gjennomføringen av en forsvarlig og rettferdig rettergang og ivareta de implisertes personvern”*. Det følger videre av premiss 35 samt NOU 1988: Kildevern og offentlighet i rettspleien side 43 annen spalte at det kun kan tillates opptak under hovedforhandlingen dersom saken har betydelig offentlige interesse – det kreves med andre ord mer enn at saken har alminnelig offentlig interesse.

3.4 Rettsutviklingen

Den nyere utvikling på dette området er blant annet beskrevet i artikkelen *”Rettergang på Internett - bedre enn TV-sending?”* av Rana Aarli. Artikkelen er inntatt i Lov og Rett 2007 s. 33. Der heter det bl.a. på side 33;

¹ Jf domstolloven § 126 og 131

“Høyesterett skrev rettshistorie da retten 16. desember 2002 direkte sendte Orderud-ankesaken mot Kristin Kirkemo Haukeland som den første norske TV-rettssaken. Saken gjaldt anke over lovanvendelsen under skyldspørsmålet etter at lagmannsretten hadde domfelt for overlagt medvirkning til forsettlig drap. For den ikke juridisk skolerte, uten nærmere kjennskap verken til reglene for ankedomstolens kompetanse eller til reglene for når man kan bli medvirkningsansvarlig for å ha unnlatt å handle, var saken på dette stadium meget vanskelig å følge. Det var derfor langt mer oppsiktsvekkende da TV2 i januar 2005 for første gang fikk tillatelse til å filme deler av forhandlingene i en straffesak i en førsteinstans, der saken blir opplyst i sin fulle bredde og ikke i samme grad er juridisk tilsløpt. Tingrettens administrator lot prosedyreinnleggene i Norges første sak om menneskehandel gå for åpent kamera. Dette synes for alvor å ha blitt brekkstangen for mediene til den stigende aksepten for filming av profesjonelle juridiske aktører i straffesaker. Lov- og forskriftreguleringen av adgangen til bildeopptak fra rettssalene gjelder bare straffesaker, men kameraoffentligheten har også innhentet sivile saker. I utvisningssaken mot Mullah Krekar ved Oslo tingrett høsten 2005 ble det gitt tillatelse til filming av saken i sin helhet”.

I ovennevnte artikkel går også forfatteren nærmere inn på mulighetene for og erfaringene ved at domstolen selv filmer forhandlingene ved hjelp av web-kamera og gjør opptakene enten direkte eller i redigert form tilgjengelig for allmennheten. Det er mulig dette er en mellomvei som kan være interessant i vår sak.

Som nevnt ovenfor under pkt. 4.1 har Pressen i sin søknad referert til en rekke saker der retten har gjort unntak fra hovedregelen om forbud mot lyd, bilde og filming under hovedforhandlingen. Selv om dette ikke direkte faller inn under rubrikken “rettsutviklingen” vil det allikevel være av betydning for Oslo tingretts totalvurdering.

4 AUFs POSISJON

- At man ikke har noe ønske om at tiltaltes forklaring filmes og overføres i fjernsyn, men at retten må vurdere dette. Ett moment som taler mot overføring av tiltaltes forklaring er at det kan svekke nytten av forklaringen for retten ved at tiltalte i større grad vil fokusere på å formidle et budskap enn i bidra til sakens oppklaring for retten.
- At man mener at det ikke bør tillates filming og overføring av forklaring fra vitner, særlig vitneprov fra overlevende og pårørende, og at det heler ikke åpnes for at filming og overføring kan tillates etter samtykke fra disse.
- At man for øvrig er enig i de begrensningene som pressen legger opp til i sin søknad.
- At man for øvrig ikke har sterke synspunkter på spørsmålet om filming og overføring av de profesjonelle aktørenes innlegg. Deler av bevisføring vil imidlertid være av en slik art at det lett kan oppleves støtende at det gjøres opptak og overføres til allmennheten på fjernsyn. Dette gjelder blant annet billedmateriale fra åstedene. Det er således viktig at retten ikke gir en generell forhåndsgodkjenning, men – i den grad man åpner for filming og overføring av de profesjonelle aktørenes innlegg – vurderer spørsmålet fortløpende slik at retten i konkrete tilfeller kan stoppe overføringen av spesielt støtende eller belastende forklaringer og bevisførsel for øvrig.

THOMMESSEN

- At man ikke har innvendinger mot DAs søknad.